

# Незабутній день Балтазара

Ґабріель Ґарсія Маркес

*Переклад Віктора Часника*

Клітка була готова. Балтазар у силу звички повісив її під карниз даху, і коли він закінчив обідати, вже всюди говорили, що це найкрасивіша клітка в світі. Так багато людей поспішили на неї подивитись, що перед будинком завирувала ціла юрба, і Балтазару довелося зняти клітку і сховати у столярню.

— Негайно поголись, — сказала Урсула, його дружина. Ти схожий на ченця.

"Не люблю голитися одразу після обіду", — сказав Балтазар. Мав двотижневу бороду, коротке волосся, жорстке і стояче, як грива у мула і загальний вираз переляканого хлопчика. Але це було оманливе враження.

У лютому йому виповнилося 30 років, він прожив з Урсулою чотири роки, не оженившись офіційно і без появи дітей, і життя дало йому багато причин бути настороженим, але жодних до того, щоб боятися. Він навіть не знав, що для деяких персон клітка, яка щойно була зроблена, є найкрасивішою у світі. Для нього, з дитинства звиклого робити клітки, це було завдання, навряд чи складніше ніж інші.

— Тоді відпочинь трохи, — сказала жінка. З цією бородою не можна нікуди заявлятися.

Перепочиваючи, йому довелося кілька разів залишати гамак, щоб показати клітку сусідам. Урсула до цього часу не звертала уваги на цей виріб. Була незадоволена, бо її чоловік нехтував замовною столярною роботою, щоб повністю присвятити себе клітці, і два тижні він погано спав, казав дурниці уві сні. Він і не думав ці дні голитися. Але її незадоволення розвіялося коли клітка була закінчена. Допоки Балтазар прокинувся після сієсти, вона випрасувала його штани та сорочку і поклала їх на сидіння поруч з гамаком, а також принесла клітку на стіл їдальні.

Споглядала її в тиші.

— Яку ціну встановиш? — спитала вона.

— Не знаю, — відповів Балтазар. Я попрошу тридцять песо, щоб побачити, чи дають мені двадцять.

— Попроси п'ятдесят, — сказала Урсула. Ти працював цілі ночі і витратив багато часу за ці п'ятнадцять днів. Крім того, вона дуже велика. Я думаю, що це найбільша клітка, яку я бачила у своєму житті.

Балтазар почав голитися.

"Ти думаєш, що вони дадуть мені п'ятдесят песо?"

"Це для Дона Чепе Монтелья дрібниця і клітка того варта", — висловилася Урсула. Попроси взагалі шістдесят.

У будинку стояв задущливий морок. Був перший тиждень квітня і спека здавалася ще менш стерпною із-за скрекоту цикад. Коли Балтазар закінчив одягатися, то відчинив двері патію, щоб провітрити будинок, і зграйка дітей заявила до їдальні.

Поголос поширився. Доктор Октавіо Гіральдо, старий лікар, задоволений життям, але змучений професією, думав про клітку Балтазара, коли снідав з дружиною-інвалідом. На внутрішній терасі, куди вони виносили стіл у спекотні дні, було багато горщиків з квітами та дві клітки з канарками. Його дружині імпонували птахи, і їй вони так сподобались, що вона зненавиділа котів, бо вони запросто могли їх з'їсти.

Думаючи про клітку для жіничиних птичок, доктор Гіральдо пішов того дня навідати хворого чоловіка, і на зворотному шляху зайшов до Балтазара, щоб її роздивитись.

У їдальні було повно людей. На столі, виставлений для показу, горбився величезний дротяний купол з трьома внутрішніми поверхами, з проходами та спеціальними відсіками, щоб їсти і спати, і з трапецією в просторі, відведеному для відпочинку птахів. Виглядала наче зменшена модель гігантської фабрики по виробництву льоду.

Лікар її оглянув обережно, не торкаючись, думаючи, що справді ця клітка перевершує навіть її набутий престиж, і набагато красивіша, ніж та, про яку він коли-небудь мріяв для своєї дружини.

"Це велика перемога фантазії", — прорік він. Потім пошукав Балтазара серед присутніх, і додав, глянувши на нього материнськими очима:

"Ти був би геніальним архітектором".

Балтазар розрум'янився.

— Дякую, — сказав він.

— Це правда, — продовжив лікар. Він мав витончені руки і був доволі вгодований, але приємною повнотою, наче жінка, що була красивою в молодості. А його голос був схожий на голос священника, що говорить латинською. Навіть не потрібно буде поміщати птахів сюди, — сказав він, вертячи клітку перед очима публіки, ніби продаючи її. — Достатньо повісити її між деревами і вона буде співати сама.

Повернувшись на стіл, мить подумав, дивлячись на клітку, і сказав:

— Добре, я візьму.

"Продається", — сказала Урсула.

"Це для сина дона Чепе Монт'єля", — сказав Балтазар. Він передав, щоб я зробив її швиденько.

Лікар з розумінням сприйняв сказане.

"Він дав тобі модель?"

— Ні, — сказав Балтазар. Він сказав, що хоче велику клітку, на пару турпіалів.

Лікар оглянув клітку.

— Але ця не для турпіалів.

— Згодиться і для них, докторе, — сказав Балтазар, підходячи до столу. Діти оточили його. Розміри добре розраховані, — сказав він, вказуючи пальцем на різні відсіки. Далі він вдарив кісточками пальців по куполу, і клітка наповнилася глибокими акордами. — Це найміцніший дріт, який можна знайти, і кожен стик проварений усередині і зовні, — пояснив він.

— Годиться навіть папузі, — втрутився один із хлопчаків.

— Саме так, — згодився Бальтазар.

Лікар повернув до нього голову.

— Гаразд, але ж він не дав тобі моделі, — сказав він. — Він не давав жодного точного завдання, крім того, що це буде велика клітка для турпіалів. Чи не так?

— Саме так, — згодився Бальтазар.

— Тоді проблем немає, — сказав лікар. Одне — велика клітка для турпіалів, а інша річ — ця клітка. Немає жодних доказів того, що саме це вас попросили зробити.

"Це та сама", — сказав спантеличений Балтазар. Ось чому я це і зробив.

Лікар низав плечима.

— Ти міг би зробити ще одну, — сказала Урсула, дивлячись на чоловіка. А потім до лікаря: Вам же не терміново.

"Я обіцяв дружині принести сьогодні вдень", — сказав лікар.

— Мені дуже шкода, докторе, — відповів Бальтазар, — але я не можу продати замовлене.

Лікар низав плечима. Витираючи хусткою піт з шиї, він мовчки споглядав клітку, не зводячи погляду з тієї ж самої невизначеної точки, мов дивився на корабель, який тане в далечині.

— Скільки дадуть тобі за неї?

Балтазар, не відповідаючи, пошукав очима Урсулу.

— Шістдесят песо, — виклала вона.

Лікар продовжував оглядати клітку.

— Вона дуже гарна, — зітхнув він. Надзвичайно красива. Потім, рухаючись до дверей, почав енергійно обмахуватись, посміхаючись, і спомин про цей епізод назавжди зник з його пам'яті.

"Монтель дуже багатий", — сказав він, виходячи.

Насправді, Хосе Монтель був не такий вже багатий, як здавався, але він був здатний на все, щоб стати таким. У декількох кварталах звідти, в будинку, доверху набитому майном, де ніколи і не пахло речами, які не можна було продати, він залишався байдужим до приголомшуючої новизни клітки. Його дружина, змучена одержимістю смертю, закрила двері і вікна після обіду і лежала дві години з розплющеними очима в мороці кімнати, а Хосе Монтель солодко подрімав. Її здивував рокіт багатьох голосів, що наблизився. Тоді вона відчинила двері вітальні і побачила перед будинком людський вир, і Балтазара з кліткою посеред юрби, одягненого у білий колір і щойно поголеного, з тим виразом декоративної відвертості чи то простодушності-шанобливої посмішки, з якою бідні заявляються до дому багатих.

— Яка чудова річ, — з радісним подивом скрикнула дружина Хосе Монтеля і повела Балтазара всередину. Я нічого подібного в житті не бачила! І додала, обурена юрмою, що товпилася біля дверей, "Але неси її далі в дім, бо вони перетворять вітальню на курятник.

Бальтазар не був чужим у будинку Хосе Монтеля. Неодноразово його запрошували виконувати різні столярні роботи.

Але він ніколи не почувався добре серед багатих. Він завжди відчував жалість до них, до їхніх жінок, потворних і конфліктних, з хворобами, що лікувалися у важких хірургічних операціях. Коли він заходив до їхніх осель, ноги його підломлювалися.

"Пепе вдома?" — спитав він.

Він поставив клітку на стіл їдальні.

"Ще у школі", — сказала дружина Хосе Монтьєля. Але ось-ось вернеться. — І додала: "Монтьєль купається". Насправді Хосе Монтьєль не встиг скупатися. Він нашвидку обтирався лосьйоном, щоб вийти і подивитися, що відбувається у його домі. Він був настільки недовірливий, що навіть спав без електричного вентилятора, щоб стежити під час сну за шерехами у будинку

— Аделаїда, — прокричав він. Що відбувається?

"Вийди подивіться, яка чудова річ", — крикнула у відповідь його дружина.

Хосе Монтьєль — огрядний і волохатий, рушник висить на шиї — висунувся із спальні.

— Що це?

— Клітка для Пепе, — сказав Бальтазар.

Жінка спантеличено дивилася на нього.

"Для кого?"

— Пепе, — підтвердив Балтазар. А потім звертаючись до Хосе Монтьєля: Пепе переказав мені її зробити.

У ту мить наче нічого не сталося, але Балтазар відчув, ніби вони відкрили двері ванної. Хосе Монтьєль у нижній білизні вискочив із спальні.

— Пепе, — заволав він.

"Ще не показався", — прошепотіла дружина, яка наче прикипіла до місця.

Пепе з'явився у на порозі дверей. Йому було близько дванадцяти років і мав пухнасті вії і спокійний пафос його матері

"Йди-но сюди", — сказав йому Хосе Монтьєль. Ти замовляв зробити це?

Хлопчик опустил голову. Схопивши його за волосся, Хосе Монтьєль змусив подивитися собі в очі.

— Відповідай!

Хлопчик закусив губу, не реагуючі.

— Монтьєль, — прошелестіла дружина.

Хосе Монтьєль відпустив хлопчика і звернувся до Балтазара з стурбованим виразом.

— Мені так шкода, Балтазар, — сказав він. Але ти повинен був спочатку проконсультуватися зі мною, перш ніж діяти. Тільки тобі могло прийти в голову найняти до неповнолітнього. По мірі того, як він говорив, його обличчя повертало спокій. Підняв клітку, не глянувши на неї, і подав Бальтазару.

— Унеси її негайно і спробуй продати тому, кому зможеш ", — сказав він. Перш за все, я прошу тебе не сперечатися зі мною. Він легенько хлопнув Балтазара по плечу і пояснив: — Лікар мені заборонив гніватися.

Хлопчик залишався нерухомим, навіть не моргаючи, поки Балтазар, з кліткою в руці, збентежено не подивився на нього. Потім він видав гортанний звук, наче гарчання собаки, і заволавши, звалився на підлогу.

Хосе Монтель байдуже дивився на це, а мати намагалася його заспокоїти.

"Не піднімай", — сказав він. Нехай він роздовбає голову об землю і тоді посип розбите сіллю та вижми туди ж лимон так, щоб він повив від задоволення.

Хлопчик верещав без сліз, тоді як мати тримала його за зап'ястя.

"Кинь його", — наполягав Хосе Монтель.

Бальтазар спостерігав за хлопчиком, наче констатував агонію пропашої тваринки.

Було майже чотири. Вдома, у цей час Урсула співала дуже стару пісню та різала цибулю кільцями.

— Пепе, — сказав Бальтазар.

Він посміхаючись, підійшов до хлопця, і подав йому клітку. Хлопчик підскочив. Він обійняв клітку, яка була майже такою ж високою, як він, і дивився на Балтазара наскрізь металевого плетива, не знаючи, що сказати. Не зронив жодної сльози.

— Бальтазар, — вкрадливо сказав Монтель, — я вже сказав тобі негайно винести її, взяти з собою.

— Поверни, — наказала мати сину.

— Вона твоя, — сказав Бальтазар. А потім до Хосе Монтеля...— Зрештою, для нього я її і зробив.

Хосе Монтель переслідував того до вітальні.

"Не будь дурнем, Балтазар", — сказав він потім, перегороджуючи йому шлях. Віднеси цю розвалюху додому і не роби більше дурниць. Я не заплачу тобі ні сентаво.

"При чому тут гроші", — відказав Бальтазар. Її зроблено конкретно для того щоб віддати Пепе. Я не думав отримати що-небудь.

Коли Балтазар пробирався через допитливих, що заблокували двері, Хосе Монтель кричав посередині вітальні. Він був надзвичайно блідий і його очі почали наливатися кров'ю.

— Придурок - ревів він. Забирай свій металобрухт. Останнє, чого бракувало, — це коли будь-хто заявляється та порядкує у мене вдома. Бля!

У більярдній Балтазара зустріли з оваціями та стоячи. До цього моменту, він думав, що зробить клітку краще, ніж ту, яку довелося віддати синові Хосе Монтеля, щоб той хоча б не продовжував плакати, і що нічого в цьому не було особливого. Але потім він зрозумів, що все це має певне значення для багатьох людей, і він почувався трохи збудженим.

— Тож тобі дали п'ятдесят песо з клітку.

— Шістдесят, — поправив Балтазар.

"Це ж неймовірно", — сказав хтось. Ти єдиний, хто зміг витягнути цю купу грошей у Дона Чепе Монтеля. Це треба відзначати.

Вони запропонували йому пиво, і Балтазару прийшлося замовити його на всіх. Це був перший раз у житті, коли він пив, у сутінках він був вже повністю п'яний і

розказував про небувалий проект із тисячі кліток по шістдесят песо, а потім мільйон кліток, щоб набрати повних шістдесят мільйонів песо.

-Треба дуже швидко зробити щонайбільше речей, щоб продати їх багатим, перш ніж вони вимруть - твердив він, вже нічого не тямлячи. Усі вони хворі, і скоро сконають. Вони такі нещасні - їм навіть хвилюватись заборонено.

Вважай дві години автоматичний програвач без зупинки грав за його рахунок. Всі піднімали тости за здоров'я Балтазара, за його удачу і його статки, а також за смерть багатіїв, але у вечірній час вони залишили його одного у салоні.

Урсула чекала його до восьми, з тарілкою смаженого м'яса, посипаного цибулевими кілочками. Хтось сказав їй, що її чоловік був у більярдній, божевільний від щастя, угощаючи пивом всіх бажаних, але вона не повірила, бо Балтазар не напивався ніколи. Коли вона лягла спати, майже опівночі, Балтазар знаходився у добре освітленому салоні, де стояли чотиримісні столи зі стільцями навколо, та танцмайданчик на свіжому повітрі, по якому товклись пташки.

Лице Балтазара було вимазане губною помадою, та, оскільки не міг зробити жодного кроку, то марив, що непогано б опинитися я з двома жінками в одному ліжку. Він розтратився настільки, що йому довелося заставити годинник як гарантію, з зобов'язанням сплатити наступного дня. Трохи потім, звалившись з ніг на вулиці, він зрозумів, що його черевик знімають, але не хотів покинути найщасливіший сон свого життя. Жінки, що йшли на месу о п'ятій ранку не наважувалася дивитись на нього, вважаючи, що він мертвий.